

Ik betaal nergens meer voor

Het is niet voor niets dat de Hoge Raad zich recent bezorgd uitte over autonomen, 'kwetsbare burgers die verder wegzakken'. Het zijn mensen die de overheid of instanties niet vertrouwen, wat betekent dat ze moeilijk bereikbaar zijn voor hulp en bijsturing. Ook sociaal werkers ervaren dit.

TEKST: DANIEL DRIESSEN

BEELD: PIXABAY - LUKAS_RYCHVALSKY/ANTRANIAS

Er ontstaat een steeds verder groeiend verschil tussen mensen met een hoog en laag inkomen en opleidingsniveau. Ruimte voor een brede middenklasse lijkt steeds verder weg en daarmee worden de verschillen steeds groter. De recente overwinning van de PVV en de opkomst van een nieuwe partij met als naam 'Nieuw Sociaal Contract' spreken boekdelen. René Cuperus en Josse de Voogd publiceerden in 2021 de *Atlas van Afgehaakt Nederland*, een rapport waarin ze de maatschappelijke verschillen tussen mensen koppelen aan het fenomeen van de 'afgehaakte burger'. Afhakers zijn mensen die het vertrouwen in de politiek verloren zijn. De Atlas stelt dat zo'n dertig procent van de bevolking geen vertrouwen meer heeft in de politiek. Veel van deze afhakers zouden vervolgens stemmen op 'buitenstaanders partijen' of uiteindelijk zelfs helemaal geen gebruik meer maken van het stemrecht.

Dit verloren vertrouwen zorgt ervoor dat sommige mensen een stap verder gaan. Zij vinden in een door wantrouwen gevoede zoektocht een ogenschijnlijk uitweg: de autonomenbeweging. Via verschillende websites krijgen ze de mogelijkheid geboden om lezingen bij te wonen die zich richten op het autonoom worden. Autonomen zijn mensen die zich autonoom/soeverein verklaren en zich daarmee buiten de regels van de maatschappij bevinden. Althans, dat denken ze. Via de site van de Rijksoverheid is een instructie voor medewerkers van het stembureau te vinden onder de naam 'Hoe gaat u om met burgers die zich soeverein willen verklaren'. De instructie beschrijft soevereinen als mensen die zich 'actief tegen de huidige maatschappij keren en de regels van de democratische rechtsstaat weigeren te erkennen'. Onder het kopje 'hoe kunt u handelen' wordt uitgelegd hoe omgegaan dient te worden met mensen die zich autonoom willen verklaren door hun stempas in te leveren bij het stembureau. Een van de tips luidt 'U vertelt betrokkene dat het niet mogelijk is om zich zo (via het stembureau)

bij de overheid uit te schrijven omdat die procedure niet bestaat' en 'U hoeft niet een lange inhoudelijke discussie met betrokkenen aan te gaan'. Maar hoe gaan we als maatschappij dan wel om met mensen die zich autonoom willen verklaren?

Achter de voordeur

Maureen Kalker en Marissa Drijdijk vormen als maatschappelijk werkers het eropaf-team, een bemoeizorgtak van de organisatie WijzijnRoosendaal in de gemeente Roosendaal. Ze komen dagelijks bij allerlei verschillende mensen over de vloer en weten wat er echt speelt achter de voordeur. Om de aantrekkingskracht van de autonomenbeweging te begrijpen sprak ik met Maureen en Marissa. In hun dagelijkse werkzaamheden richten ze zich vooral op zorgmijders; mensen die alle vormen van zorg uit de weg gaan. Veelal is dit zorg die van buitenaf wordt toegewezen en niet wordt erkend door de persoon in kwestie. Het zijn vaak mensen die hulp nodig hebben maar zelf niet aan de bel trekken. Als team reageren ze op meldingen die worden gedaan door familie, bureaus, huisartsen, woningbouwverenigingen of politie. "Ons werk zit er op zodra iemand zelf zegt dat die hulp wil", legt Kalker uit.

Directe ervaring met mensen die zich autonoom hebben verklaard hebben ze niet, wel kregen ze er recentelijk training over. Drijdijk en Kalker herkennen het beeld van de 'afgehaakte' burger in sommige van hun cliënten. "Iemand die afhaakt kan iemand zijn die de huur weigert te betalen. Een uitweg vinden in de autonomiebeweging is vervolgens niet ver weg. Ervoor zorgen dat deze persoon niet zijn huis uit wordt gezet is een belangrijke, maar zeker niet gemakkelijke, klus."

De woning als ambassade

Maar wat motiveert iemand om zich autonoom/soeverein te verklaren? Online is er veel te vinden: van podcasts over autonomie met gasten zoals astrologe Karen Hamaker-Zondag tot sites waar teksten staan zoals: 'Ik dacht dat ik best goed wist hoe de wereld functioneerde, maar wat ik gaandeweg tegenkwam, was zo bizar dat ik geregeld van mijn werkplek opstond en hoofdschuddend door de kamer liep: Dat kan niet waar zijn, dat kan níét waar zijn!'.

Na wat online speurwerk stuit ik op een website waar metalen bordjes worden verkocht waarvan geclaimd wordt dat ze elke woning kunnen omdopen tot ambassade. Op diezelfde site wordt ook, tegen betaling, ondersteuning bij het invullen van de documentatie aangeboden. Die documentatie zou nodig zijn om jezelf en de rest van het gezin autonoom te verklaren. Onderaan de pagina valt in klare taal te lezen: 'Je kunt aan hetgeen via

deze website uitgewisseld wordt geen rechten ontlenu: je bent en blijft als de levende mens van vlees en bloed zelf eigenaar van jouw keuzes. Wij zijn geen juristen. Hetgeen wij aanreiken, is alleen bedoeld voor educatieve, informatieve en entertainment doeleinden'. In een poging te achterhalen wie precies gebruik maakt van deze diensten zoek ik contact met de persoon die zijn diensten via deze site aanbiedt. Enkele dagen later krijg ik een mail van Roelof Vdf Bontan waarin hij uitlegt dat hij niet direct helpt bij het autonoom verklaren van mensen, enkel bij het invullen van documenten die leiden tot 'Geboortrust'. Ook heeft hij geen weet van de motivatie en/of achtergrond van de mensen die om ondersteuning vragen. Een verder gesprek zat er niet in.

Het op individuele basis uitroepen van autonomie lijkt vooral te duiden op het willen van de lusten maar niet de lasten die horen bij een democratische samenleving.

Stromannen

Autonomen en soevereinen maken veelvuldig gebruik van ingewikkelde woorden en claims of 'stromannen' zoals Luuk de Boer, onderzoeker aan de Rijksuniversiteit Groningen, ze noemt. De Boer schrijft over soevereinen en autonomen in recht en rechtspraak en beschrijft in detail de verschillende handelwijzen en motivaties van deze groep. Autonomen maken gebruik van allerlei gefantaseerde constructies, zo maken ze een onderscheid tussen de burger en de natuurlijke persoon. Waar de burger in de ogen van de autonomen een onvrijwillig eenzijdig contract met de overheid heeft, menen zij hiervan af te kunnen. Zo gebruiken ze Vdf (van de familie) om onderscheid met de officiële naam te benadrukken. Ze sturen een stortvloed aan papier naar gemeenten, provincies, de Belastingdienst, de Raad van State en schuldeisers waarin ze 'verklaringen van leven' geven waarmee ze de grip van de overheid op hun 'natuurlijke persoon' proberen te bevechten. Onderdeel van deze vorm van 'papier terrorisme' zijn pogingen tot het eenzijdig verbreken van alle banden met de overheid. Iets dat niet mogelijk is, maar desalniettemin grote gevolgen kan hebben wanneer iemand vervolgens weigert belastingen, verzekeringen en boetes te betalen. >>

In de rechtszaal

De vier hoofdonderwerpen die in de rechtszaal worden behandeld wanneer het autonomen betreft zijn: het ontkomen aan betalingsverplichtingen, het aanvallen van specifieke ambtenaren, het ontlopen van strafvervolging en het teniet doen van schulden. Het lijkt erop dat autonomen vooral gemotiveerd zijn door geld en/of ontkomen aan verplichtingen. In 45 van 112 verzamelde Nederlandse autonomen-zaken betreft het de inkomstenbelasting, zo schrijft de Boer. De rest bestaat onder andere uit negen zaken over verkeersboetes en zes zaken over verzekeringpremies. Pauline Westerman, professor rechtsfilosofie aan de Rijksuniversiteit Groningen, valt het daarbij op dat er een gebrek is aan een collectief plan bij deze groep autonomen. Het klassieke idee is dat wanneer een overheid faalt in het beschermen van individuen, individuen autonomie kunnen opeisen en een nieuwe regering aan zouden kunnen stellen die hier wel in slaagt. Het op individuele basis uitroepen van autonomie lijkt vooral te duiden op het willen van de lusten maar niet de lasten die horen bij een democratische samenleving. Sociaal werker Marissa Drijdijk maakt een komische doch treffende vergelijking met de film *New Kids* uit 2007. In deze film zit een scène waar een van de personages, Barry Batsbak, tegen een deurwaarder die wegens een betalingsachterstand langskomt zegt: 'Ik

betaal nergens meer voor'. Om vervolgens in een latere scène een uitkering aan te vragen.

Moeilijk te bereiken

Het bereiken van mensen die de overheid en instanties niet vertrouwen is lastig. Drijdijk maakt als sociaal werker een duidelijk onderscheid: waar de ene persoon een uitweg ziet voor financiële of andere problemen zijn er ook mensen bij wie het vertrouwen in de overheid en het complotdenken zeer diep zit. De tweede groep staat volgens Drijdijk niet open voor hulp of bijsturing, bij de eerste is dit wel mogelijk. Maar hoe bereik je deze groep op een effectieve manier? Het begint bij vertrouwen: op de bank terecht komen. Mensen op een oordeelloze en laagdrempelige manier benaderen, Drijdijk en Kalker geven aan dat het belangrijk is te doorgronden wat mensen motiveert. Door te "benoemen dat je niet langskomt om ze op de vingers te tikken of alleen omdat een ander zich zorgen maakt" is het mogelijk om de onderliggende problemen te vinden.

Het herstellen van vertrouwen in instanties is een langdurig en intensief traject dat succes kan hebben door de persoonlijke en geduldige inzet van sociaal werkers. Toch zal voor een groep mensen het pad van de autonomiebeweging een ogenschijnlijk makkelijke uitweg blijven. <<